

סקירת הכנס

פסיכואנליזה קלינית בת זמננו: השוואה בין הגישה ההתייחסותית לגישות פוסט-ביוניאניות

Contrasting the Relational and Post-Bionian : Clinical Psychoanalysis Today

Approaches

מאת: אפי נורטוב, פסיכולוג (M.A.)

בתאריך 27 ביולי, 2014, התקיים במרכז הבינתחומי בהרצליה כנס של המגמה הקלינית בו התארח פרופ' לואיס ארון, מהדמויות המובילות בקרב הפסיכואנליטיקאים והוגי הדעות בזרם ההתייחסותי. הכנס עסק בהשוואה בין שתי גישות בפסיכואנליזה בנות זמננו: הגישה ההתייחסותית והגישה הפוסט-ביוניאנית. יום העיון התחלק לשני חלקים.

בחלקו הראשון של יום העיון הציג ארון דוגמאות קליניות שתוארו על-ידי פסיכואנליטיקאים מובילים בתחום (פרו ובראון). זאת, במטרה להדגים את ההבדלים התיאורטיים בין הגישות ואת האופן בו הם באים לידי ביטוי בפרקטיקה הקלינית ובאופן בו ניגש המטפל לעבודה עם החומרים הקליניים.

בחלקו השני של יום העיון הוצגו מקרים קליניים על ידי גב' אילנה לאור, פסיכולוגית קלינית, אנאליטיקאית קבוצתית, מורה ומדריכה בתכנית לפסיכותרפיה ובמסלול ההתייחסותי באוניברסיטת תל-אביב, ועל ידי גב' סנדרה הלוי, פסיכולוגית קלינית, פסיכואנליטיקאית, מורה ומדריכה בתכנית לפסיכותרפיה ובמסלול ההתייחסותי באוניברסיטת תל-אביב. ארון דן במקרים בהשתתפות הקהל תוך התייחסות לחלקו הראשון של יום העיון ובחינת תרומתה של כל אסכולה לחשיבה מחודשת ורפלקציה על העבודה הטיפולית.

יש לציין כי הכנס התקיים בעיצומה של הלחימה במסגרת מבצע "צוק איתן", ומארגני ומשתתפי הכנס הביעו את הערכתם לארון על השתתפותו. באופן כמעט בלתי נמנע, התייחס ארון במהלך הכנס ללחימה המתחוללת, לקושי הצפוי של הקהל הישראלי להתמסר לכנס מקצועי בעת שמתחוללת לחימה ולקשר שבין תכנים שונים אשר הוצגו בכנס לבין המצב המלחמתי.

לקראת הכנס וכבסיס לדבריו של ארון, נשלחו למשתתפים מראש שני מאמרים: מאמרו של דון סטרן אשר כלל השוואה בין הגישה ההתייחסותית לגישה הפוסט-ביוניאנית, בדגש על עבודתם של פרו ועמיתיו, וכן מאמר תגובה מאת פרו וצ'יוויטארסה (ראה ביבליוגרפיה בתחתית העמוד).

בדבריו בכנס, מבקר ארון את הגישה הפוסט ביוניאנית אך מנסה לחדד שתי נקודות מרכזיות: האחת היא שכל עמדה וגישה טיפולית מציעה מפת דרכים להבנת התהליך הטיפולי, כשכל אפשרות טומנת בחובה פוטנציאל אדיר בעוד שהדרתה מצמצמת את הטווח הטיפולי. כלומר, ארון תומך בפלורליזם ומזמין להתנסות ולבחון את "מפות הדרכים" הטיפוליות השונות הלכה למעשה. הנקודה השנייה אותה ארון הדגיש בדבריו היא כי גם הפוסט-ביוניאנים מחזיקים בפרספקטיבה אינטר-סובייקטיבית להבנת חיי הנפש ותהליכים טיפוליים, אך האופן בו הם

ממשיגים את האינטר-סובייקטיביות ופעולתה, ואי לכך את התהליך הטיפולי, הנו שונה בתכלית מהאופן בו הם באים לידי ביטוי בפרספקטיבה ההתייחסותית.

בפתח דבריו הזכיר ארון את דיויד רפפורט, פסיכולוג מזרם פסיכולוגיית האגו, אשר דיבר על תהליך למידת הטכניקה הטיפולית וטען כי התיאוריה של המטפל מכתובה את דרך החשיבה ואיסוף המידע אשר ילוו את עבודתו. לפי רפפורט, מתודולוגיה הינה האינטראקציה בין גורמים שונים כמו התיאוריה, האוכלוסייה, כלי המדידה ועוד. בהקשר זה אמר דונלד קפלן, פסיכואנליטיקאי פרוידיאני, כי המשתנה התלוי בגישה אחת הוא מה שעבור אחרת יהיה המשתנה הבלתי תלוי או אף רעש הרקע. כלומר, לכל מטפל פוקוס אחר, וכל מטפל ישים לב לפרטים אחרים בדברי המטופל. כך, למשל, לא כל מטפל יתייחס בהכרח למילים כאל מידע קליני, לא בכל גישה הלא מודע יהיה המוקד הטיפולי כפי שנהוג בגישה הקלאסית ובהתאם - לא כל מטפל יבחן, כפי שמקובל מאוד בגישה ההתייחסותית, את האופן בו המטפל כסובייקט משפיע על המטופל ועל הלא-מודע שלו.

כבר בשלב זה בדבריו ארון כיוון למוקד של יום העיון: האבחנה בהמשגת התהליך האינטר-סובייקטיבי בטיפול בגישות הפוסט ביוניאניות לעומת המשגתו בגישה ההתייחסותית. בדבריו, ארון הציע כי את התהליך האינטר סובייקטיבי הפוסט ביוניאני ניתן להמשיג כהרחבת המודעות של המטופל דרך המפגש בין הלא מודע של המטופל לבין זה של המטפל. בגישה ההתייחסותית, לעומת זאת, מומשגת האינטר-סובייקטיביות בטיפול כמרחב בתוכו מרחיב המטופל את המודעות והסובייקטיביות שלו, ואת מגוון מצבי העצמי הנגישים לו מתוך האינטראקציה האינטר-סובייקטיבית, קרי המפגש בין המטופל למטפל כסובייקטים ותהליכי ההשפעה ההדדית שלהם.

הוגים התייחסותיים אלו ואחרים הושפעו מאוד ממשנתו של הפילוסוף הפוליטי ישעיהו ברלין אשר התייחס לשתי תפיסות שונות לגבי מהות האדם, המבוססות על המשגתו את החופש החיובי והחופש השלילי. תפיסות אלו מציעות סיבות שונות לצורך של האדם בממשל ומעלות את השאלה האם נדרש ממשל בכדי לשמור את האדם האינדיבידואל הדחפי מפני עצמו ולאפשר לו הישרדות באמצעות מודלים חברתיים, או שממשל נדרש בכדי לסייע לאדם כיצור חברתי להיות יחד עם בני אדם אחרים? לפי ארון, ברלין טען כי לא ניתן לשלב בין שתי צורות הסתכלות בסיסיות אלו.

ספרם של מיטשל וגרינברג משנת 1983, "ייחסי אובייקט בתיאוריה הפסיכואנליטית", מהווה, לדעתו של ארון, את ערש לידתה של הגישה ההתייחסותית. מיטשל וגרינברג פיתחו את רעיונותיו של ברלין, ששורשיהם טמונים בהבדלי ראיית העולם של אריסטו ואפלטון, והחילו אותם על הפסיכואנליזה.

גישות פסיכואנליטיות שונות מתייחסות באופנים שונים לטיבו הבסיסי של האדם - האם האדם הנו אינדיבידואל עם צרכים ודחפים (תיאוריית הדחפים) המתביית חברתית לצרכי השרדות, או שהוא יצור חברתי במהותו (תיאוריות אינטרפרסונליות והתייחסותיות)? לדברי מיטשל וגרינברג, מגולמת סתירה בסיסית בשתי דרכי הסתכלות בסיסיות אלו על טבע האדם ולא קיים מודל אינטגרטיבי המגשר בין שתיהן. העולם ההתייחסותי בנוי, לעומת זאת, על תפיסה של "גם וגם"

המבטאת את היכולת להכיל את שני הקצוות של בינאריות בסיסית זו. הגישה ההתייחסותית מציעה כי בכל הקשר מתקיים מתח בסיסי בין אינדיבידואליות לקהילתיות, כפי שמתקיים מתח בין ריבוי העצמיים לבין העצמי האחדותי ובין רעיון האמת האחת אל מול רעיון האמת המרובה.

ארון הקדים וציין כי יפריז בהצגת ההבדלים שבין הגישה ההתייחסותית והגישה הפוסט-בינוינאנית, ויצג אותן כגישות אלטרנטיביות מנוגדות האוחזות במטרות טיפוליות שונות אשר לא ניתן ליישמן בו-זמנית. לדבריו, לראייה מסוג זה תועלת רבה מבחינה קלינית מאחר ומטפל יכול לנסות את אחת העמדות ובמידה וזו אינה מצליחה לסייע – לעבור לאחרת. לצד זאת, הוא מדגיש כי אף אחת מהעמדות אינה אוחזת באמת אובייקטיבית.

ארון התייחס לביטוי "גישה התייחסותית-אינטרפרסונלית" שבכותרת המאמר של דון סטרן, וטען כי הוא משקף עמדה אינטגרטיבית הרואה את הגישה ההתייחסותית כהרחבה של הגישה האינטרפרסונלית. תפיסה זו מטעה לדעתו של ארון משום שהמטריה ההתייחסותית הנה רחבה וכוללת ציר אינטרפרסונלי, ציר של יחסי-אובייקט וציר של פסיכולוגיית העצמי ביניהם מתקיים חופש תנועה. לכן, תפיסתו של סטרן היא לדעתו תפיסה מצמצמת במידה מסוימת. אמנם מיטשל וגרינברג הגיעו מהגישה האינטרפרסונלית, אך למעשה נועדה הגישה ההתייחסותית אותה הגו לספק מענה לאי-הנחת שנבעה מכמה מהקשיים במודל האינטרפרסונלי, ולא להרחיבה. להערכתו, עמדה זו של סטרן מצמצמת במידה מסוימת את תרומתו של מיטשל.

ארון מציין כי בגישה האינטרפרסונלית משמעות הקשר בינאישי וההתמקדות בו היא שעל המטופל לסמוך על כך שהמטפל ייתן לו משוב לגבי האופן בו הוא חווה אותו. זאת בניגוד לגישות הקלאסיות השמות דגש על המטופל כאינדיבידואל ובהן נותן המטפל למטופל משוב על חיי הנפש הפנימיים שלו. עם זאת, בין תיאורטיקנים אינטרפרסונליים לבין עצמם קיימים הבדלים. למשל, פרספקטיבה אינטרפרסונלית המתבססת על עמדתו של אריך פרום דוגלת בקונפרונטציה אותנטית מול המטופל בנוגע לאופן בו חווה אותו המטפל. סאליבן לעומת זאת, שם דגש דווקא על החרדה של המטופל כשתפקיד המטפל הוא לווסת אותה- וזאת בסתירה מסוימת לרעיונותיו של פרום שדגל בהגברת החרדה. כלומר, גם במסגרת אותה גישה קיים מתח בין עמדות שונות. אולם בערוב השנים אנו נוטים לשכוח את קיומם של מתחים כאלו ולראות כל גישה תיאורטית כמקשה אחת. באופן דומה, אינטר-סובייקטיביות הנו מונח שמוגדר אחרת אצל כל תיאורטיקן. למשל אצל אוגדן, בנג'מין והתיאורטיקנים הפוסט-בינוינאניים מציעים תפיסות אינטר-סובייקטיביות שונות ביותר. דוגמא נוספת היא השימוש השונה שעושים במשנתו של ביון הפוסט-קליינאניים בלונדון לעומת הפוסט-בינוינאניים האמריקאים.

לפי ארון, יש לזכור כי התיאוריה האינטרפרסונלית הנה תיאוריה אמריקאית בבסיסה וכדי להבינה יש להישען על ערכים, תרבות ופילוסופיה אמריקאים כגון אופטימיות, פרגמטיות, יעילות ומנטאליות של "הכול אפשרי" (can do mentality). ערכים אלו עומדים בבסיס הגישה המתמקדת בבחינת השפעות האינדיבידואל על האחר ושל האחר על האינדיבידואל בהיבטים מודעים ובלתי מודעים, תוך זיהוי והעלאה למודעות של "אזורי העיוורון". זאת בניגוד למודל

הקלאסי של קונפליקט אינטרה-פסיכי לא-מודע. כלומר, הגישה האינטרפרסונלית גוזרת מודל קליני שונה של הלא-מודע.

ארון מתאר כי סטרן הציג במאמרו השוואה מעמיקה ומקיפה בין הגישה ההתייחסותית לפוסט-ביוניאנית, אך היה להוט מדי להדגיש את הדמיון ולכן לא חידד מספיק את ההבדלים. לקראת תיאורי המקרה שניתח, עבר ארון לדבר על לורנס בראון שמתוך ספרו Intersubjective Processes and the Unconscious: An Integration of Freudian, Kleinian and Bionian Perspectives לקוחים תיאורי המקרה בהם דן בהרצאה. בראון ערך אינטגרציה בין פרויד, קליין וביון. הוא חיבר בין האינטרסובייקטיבי והלא-מודע וניסה לגבש גרסה בינאישית של לא-מודע, על רקע הטענה כלפי הגישה ההתייחסותית על כך שאינה מתייחסת ללא-מודע. בראון מתמקד בניסיון לבחון את ההשפעות הבלתי-מודעות של בני-אדם זה על זה.

פרו מדבר על השימוש במילים בכדי לייצר השפעה. גרוטשטיין, כשהוא מפרש את פרו ובראון, מתייחס לעצם הסיוע למטופל לחלום, ליצור, לשיר את השיר, לייצר את הפסל, להרחיב את הדמויות בסיפור. קיים אצלו שימוש בפרשנויות אולם מטפל ומטופל מייצרים משהו יחדיו והשיפור בטיפול הוא באמצעות התהליך היצירתי המשותף ולא דרך הבנת האמת. זאת בדומה לתהליך הטיפולי אצל מטפלים בהבעה ובאומנות.

הגישות הפוסט-ביוניאניות מבקשות לשמר את ההתייחסות אל הלא-מודע לצד תפיסה התייחסותית המדגישה את קיומה של השפעה הדדית בין מטפל ומטופל. כך, כוללות גישות אלה דגש ניכר על ההדדיות, על חשיבה שדורשת שניים, על תהליך משותף של חשיבה ויצירה וכן הלאה. מן העבר השני, מציין ארון את השימוש הניכר של גישות אלה במנגנון ההזדהות ההשלכתית שהוא חד-כיווני – מהמטופל אל תוך המטפל אשר צריך לעכל ולהחזיר את החומר המעובד למטופל. נשאלת אם כן השאלה עד כמה מדובר בתהליך שהוא אכן הדדי ודו-כיווני?

בשלב זה, במטרה להדגים את דבריו, עבר ארון להצגת מספר תיאורי מקרה מספרו של בראון. סגנון ההצגה היה הקראה קפדנית של משפט או מספר משפטים מתוך הווייטה המקורית ואחריה עצירה לטובת מחשבות ושאלות מעוררות דיון. ארון הדגיש שברור מעל כל ספק שבראון הוא מטפל מצוין והמוקד אינו בקורת על עבודתו, אלא אתגור של המשמעויות הקליניות של פרספקטיבת האינטרסובייקטיביות שהוא מציע. ארון טען כי ניכר שבראון מנסה לבדל את המשגתו למושג האינטר-סובייקטיביות מזו של הפסיכואנליזה ההתייחסותית ולנסח מושג זה ברוחם של פרויד ושל קליין. זאת, מכיוון שבעיני בראון יש בגישה ההתייחסותית התרחקות רבה מהמושג המקורי באופן ה"מאבד" את משמעויותיו של הלא-מודע. ארון מעיר כי בעיניו, העבודה הטיפולית הטובה ביותר שעושה בראון בספר היא דווקא עם מטופלים קשים שאין לגביהם תקווה, משום שאז מצליחה להיווצר עבודה טיפולית משוחררת מנוקשות מחשבתית.

1. בתיאור המקרה הראשון הוצגה מטופלת בת 21 שלדברי בראון סובלת מהפרעה פרנואידית עם קווים אוטיסטיים. ארון תוהה בנוגע לקביעה האבחנתית: האם אכן מדובר בעובדה

אובייקטיבית בה צופה המטפל או שמא במקביל, עצם ההתבוננות החשדנית של המטפל היא שמעצימה את חשדנות המטופלת? האם פרנויה הינה אך ורק הפרעת חשיבה תוך-נפשית או שמדובר בתופעה עם היבטים בינאישיים? בראון מזהה שהמטופלת חשה יותר ויותר תחת מעקב ככל שמתקדמת הפגישה ומפרש לה שהיא בחרדה, אולם היא מכחישה זאת וכך נוצר מעין מעגל הדדי בו מוגברת חרדת המטופלת. בשלב זה עולה בבראון זיכרון אישי מביקור ברוסיה והוא נזכר באח הגדול מהספר "1984". הוא חושב שהמטופלת וודאי חשה כי "האח הגדול תמיד מתבונן בה". הוא מתלבט אם לומר משהו בנוגע לכך מתוך חשש להרתיע את המטופלת יותר ולבסוף מחליט לשתף אותה בכך שנזכר בטיוח שלו ושוודאי יש לכך קשר לתחושות שתיארה. המטופלת נרגעת כתוצאה מכך, ונזכרת בסרט "להתראות לנין" שראתה לאחרונה. בראון ראה גם הוא את הסרט, בו אישה ממזרח גרמניה מתעוררת מקומה אחרי נפילת החומה וקרוביה מסתירים ממנה את נפילת המשטר בכדי שלא להבהילה. הם מדברים על תכני הסרט ודרך אינטראקציה זו מבין בראון כי חווייתה כנתונה תחת מעקב אמנם מעוררת בה חוסר-נוחות אך במקביל, כמו לאישה בסרט, גם מקנה לה תחושת ביטחון מכיוון שבחווייתה, כך תמיד יודעים אחרים מה קורה איתה. בראון מתאר כי בשלב זה נוצרה בחדר לראשונה תחושה של חיבור דרך הפרשנות שהציע. ארון מחמיא ליצירתיות הרבה שבהתערבות של בראון אולם מבקר אותו על אחיזתו בתיאוריה לפיה החלימה שלו ושל המטופל צריכה להיות בהלימה או באינטראקציה, ועל כך שהוא רואה את המתרחש בחדר דרך תפיסה זו בלבד. החלומות של בראון ושל המטופלת נמצאים אמנם בדיאלוג סביב התמה של "להיות במעקב", אולם לפי ארון, לא ההתאמה בתוכן היא שסייעה לקידום התהליך הטיפולי. מה שהתרחש למעשה הוא שלראשונה בטיפול בראון לא התייחס ישירות אל המטופלת אלא הסיט את תשומת הלב ממנה וחשף את עצמו, ובכך תרם לירידת רמת החרדה שלה. כלומר, מה שיצר תהליך טיפולי הוא הנכונות של המטפל לחשוף את הפחדים שלו, דבר שהפחית את חוויית הנחדרות של המטופלת והגביר את האמון בו, ואי לכך הרחיב את היכולת שלה לבחון את רגשותיה ותחושותיה. לפי ארון, התיאוריות שלנו מהוות מעין מפות, כאשר כל מפה שנבחר תראה לנו דברים שונים מאלו שיראו לנו במפות אחרות. כל מפה מסייעת לנו לראות דברים מסוימים ולפסוח על אחרים וחשוב להיות מודעים לכך. בתיאוריה האינטרפרסונלית לפי סאליבן, הגדרת הבריאות הנפשית היא היכולת להבין את מה שעובר על אדם אחר ואת האופן בו הוא מושפע ממעשינו. השאלה המרכזית היא מה אנו עושים אחד לשני, במודע ושלא במודע. מטפלים בעלי אוריינטציה אינטר-סובייקטיבית לא יתמקדו בשאלה "מה המשמעות של הדבר בעולמו של המטופל?" אלא בשאלה "איך אני מרגיש בתוך האינטראקציה עם המטופל ולהיפך – איך אני משפיע על המטופל?". בכל התערבות שלנו כמטפלים נשאל: מה אני עושה למטופל עכשיו, דרך הפירוש, בבדיחה בה השתמשתי, בחיוך שלי, וכן הלאה. בתיאור המקרה המוצג בראון נוקט בגישה שונה ושואל, למעשה, "מה אנו חולמים יחד?". ארון טוען כי בגישה זו בראון מחמיץ היבטים מסוימים ובמקביל מדגיש היבטים אחרים בשדה הטיפולי, אותם מטפלים התייחסותיים עשויים לפספס. בהקשר זה, ארון מנסה להדגיש את עוצמת השפעתן של מפות טיפוליות, את ההשפעה המכרעת של חשיבה באמצעותן ואת חשיבות ההחזקה במספר מפות בו זמנית. במקביל, הוא מאיר את ההבדלים בין המפה הפוסט-ביוניאנית העוסקת בחלימה משותפת למפה האינטרפרסונלית-התייחסותית העוסקת בהשפעה הדדית דרך כל פעולה במרחב הטיפולי. זאת על רקע המאמץ

התיאורטי של כותבים שונים למצוא דמיון בין הגישות, בשל העיסוק של שתיהן בשדה המשותף המתקיים בין המטפל למטופל. בהקשר זה מזכיר ארון את בני הזוג וילי ומדלן ברנג'ר אשר פעלו בדרום אמריקה והתייחסו למתרחש בקשר הטיפולי כאל שדה בינאישי בו כל משתתף בדיאדה הטיפולית מוגדר על-ידי האחר.

2. Dreaming the field – בדוגמא זו מספרת המטופלת כי בעלה אמר לה שאף פעם איננה מרוצה ממנו. בעקבות כך, חולם המטפל חלום בו הוא חווה רגשות אשם כלפי המטופלת, ולאחר מכן מציע לה בטיפול פרשנות לפיה היא זקוקה להנקה ממנו כמו מאימה. היא דוחה את פרשנותו ואומרת שהתערבותו מזכירה לה את האם. המטופלת מתלבטת האם לעבור להתגורר בבלוק בו הוא חי, אומרת שהיא מרגישה שאינו מקדיש לה מספיק תשומת לב ושהיא רוצה לעזוב את הטיפול, ובראון חווה אותה כדורשנית כלפיו. ארון מביע השתאות על כך שהמטפל אינו מתעכב ואינו אומר דבר לגבי נושא מעבר הדירה האפשרי לקרבתו וכן לגבי נושא עזיבת הטיפול. הוא חש כי בראון מחמיץ חומרים קליניים חשובים והסיבה לכך בעיניו היא התיאוריה של החלימה המשותפת המכוונת לשאלות שונות לחלוטין מאלו שארון היה שואל מעמדה התייחסותית. ארון מעריך כי חשיבה ההתייחסותית תכוון לעיסוק בהשפעה ההדדית שיש למטפל ולמטופלת האחד על השנייה. דברים רבים שחומקים מבראון הם רלוונטיים ביותר עבור ארון. לדבריו, בראון עסוק ב"לעשות אנליזה" ומקפיד מאוד על הסטינג אך ארון טוען מניסיון אישי כי במצבים אלו אנו עובדים פחות טוב. החלומות של המטפל ושל המטופלת הם חלומות של שיבה הביתה למקום חם ובטוח. לפי ארון, עושה בראון עבודה יפה של התאמה ומציאת המשותף ביניהם, ועומד על השיח הלא מודע ביניהם. אולם הוא מחמיץ את השפעתו עליה ועל דרישותיה ממנו ואינו אומר לה דבר מה כ"את לא מרגישה שאני יוצר עבורך בית חם כאן". הוא מתמקד במטופלת ומתייחס לכל רגשותיה כנובעים מתוכה (בראון מצדיק זאת בין היתר בכך שגם בעלה של המטופלת, בדיוק כמותו, חש כי היא דורשנית). זאת, לטענתו של ארון מכיוון שהוא נטוע בחשיבה של one person psychology ומתעלם מההשפעה ההדדית האפשרית.

3. "גווידו והמהגרים" – מקרה זה נלקח מתוך מאמר של פרו מ-2006 אשר עסק בביון. גווידו המטפל מספר לפרו כי הוא מתקשה להבין את המהגרים הערבים בהם הוא מטפל ומספר לו על חלום שכלל דמויות שונות של ערבים. אחד הפחדים שעולים בחלומו של גווידו בחלום שבדוגמא הוא פחד מפני טרוריסטים ערבים שיגוחו מבטן האדמה. (מעניין לציין בהקשר זה כי יום העיון התרחש בעיצומו של מבצע צוק איתן, כשהאימה הציבורית ממנהרות שהתגלו בעזה עצומה. להפתעת הקהל, ציין ארון כי מדובר בצירוף מקרים ולא בבחירה מכוונת). פרו רואה שתי אפשרויות להבנת אמירה זו: התעוררות החלק הלא-מודע הזר, המפחיד והמאיים שבגווידו, או העברה של חלקים מאימים במטופלים איתם גווידו עובד. בלי קשר לאפשרות שתיבחר, פרו אינו נותן פרשנות רוויה (saturated interpretation) ו"כבדה". תחת זאת הוא מציע אמירה מעט כללית יותר המאפשרת חשיבה ומעוף, ומנסה לאפשר למטופל להציג ולפתח את הדמויות שבעולמו הפנימי באמצעות מילים (כפי שיעשה מטפל באומנויות באמצעים אחרים). הוא מדבר על הערבים השונים שהופיעו בחלום של גווידו, מזמין אותו לפתח את הדמויות השונות ולחשוף איזה רגש נושאת כל אחת מהן. פרו מציע שלא לתרגם, לשנות, או לפענח קודים באמצעות פרשנויות רוויות אלא להישאר עם הרגש והחוויה שמביא

המטופל ובכך לעשות להם מודולציה באופן שיאפשר למטופל להיות עמם. פרו אינו מסביר את ביון אלא פועל אותו, חווה אותו. הוא מאמין בהמתנה סבלנית המאפשרת לדברים להיפרש בהדרגה ולקבל משמעות וצורה.

4. לוקה- בדוגמא זו, לקראת יציאה של פרו לחופשה ארוכה, מעלה המטופל אסוציאציות הקשורות ליכולת הישרדות לקראת שהות ארוכה לבד (האסוציאציות הן בנוגע לרשימת קניות שעליו לעשות). המטופל אינו מסוגל לדבר באופן ישיר על הקשר הטיפולי אך פרו עושה זאת בעצמו ומזכיר את היכולת של המטופל להישאר לבד. המטופל מעלה אסוציאציה בנוגע לחמותו אותה הוא מתעב ומספר כי היא קלקלה לו בקבוק יין טוב בכך שפתחה אותו לפני המועד. פרו רואה זאת כהעברה כלפי המטפל שמקלקל בטרם עת דברים טובים למטופל. בשלב זה, מתוך תפיסתו שיש למעט במתן פירושים רוויים, הוא אינו מפרש והמטופל עובר לדבר על אימו שתמיד נהגה להתקשר אליו בזמן. בטכניקת העבודה שלו, ממתין פרו כל הזמן לדמויות הבאות בסיפור שיווצרו ויורחבו באופן רגשי – כמו הקו הבא בסקוויגל, המשחק הבא וכו'. כך, בעיני פרו, כשאינו מפרש באופן רווי את החמות, נכנסת דמות האם של המטופל לשיח באור חיובי. הדמויות התפתחו כך שהאובייקט הרע (החמות) הופך לאובייקט טוב (האימא). ארון מדגיש כי פרו עובד ברוחו של ביון בתהליך של עיכול רגשות גולמיים לרגשות מעובדים. הוא מציין בהקשר זה כי ההתייחסות לתיאוריה של ביון אך ורק כאל תיאוריה של חשיבה מבלבלת, מאחר ולמעשה מדובר בתיאוריה אפקטיבית של עיבוד רגשות.

עם זאת, בדוגמא זו מוצא ארון סתירה בדרך עבודתו של פרו. פרו מציין כי יש להימנע ממתן פירושים רוויים, אולם בפגישה, למרות שהמטופל כלל אינו מדבר על הצמד מטפל-מטופל אלא על עצמו ועל סידורים וקניות, מכניס פרו, באופן מפתיע, את עצמו בתור דמות ואינו מצליח להימנע בפרשנות שלו מהתייחסות לפרידה המתקרבת. כלומר, בעיני ארון, בעוד שפרו מנסה להקפיד על קו מסוים בהתערבויותיו, הוא אינו מצליח לעשות זאת באופן מלא והכנסת עצמו בתור דמות דרך פירוש ההעברה שנתן, מהווה בעיני ארון אמירה נחרצת, קרי פרשנות רוויה, שעשויה להועיל בתורה. ארון מדגיש כי יש הבדל בין השערה המהווה רעיון אשר טוב להחזיק בו לבין אמונה ברעיון זה בתור אמת נחרצת.

5. סטפנו – בדוגמא זו, שומע פרו בחדר המדרגות נקישה של נעליים שנשמעות לו כמו נעלי עקב אולם להפתעתו מדובר במטופל גבר בשם סטפנו. פרו חווה חרדה הומוסקסואלית ולתפיסתו מדובר באינדיקציה למתרחש בעולמו של סטפנו. בהקשר זה ארון חוזר על הביקורת כלפי השימוש השכיח במושג ההזדהות ההשלכתית, לפיו חוויית המטפל מלמדת אותו על עולמו של המטופל ללא התייחסות להשפעת המטפל עצמו ועולמו הפנימי (שהרי ארון מזכיר כי הסיטואציה המתוארת התרחשה כולה באסוציאציות של פרו עצמו). ארון מזכיר את מושג היכולת השלילית של ביון, שפירושו האפשרות לשחרר, לא לדעת, לחוש את הדברים באופן חופשי ומשחרר מזיכרון, ידיעה ותשוקה. אולם עבור פרו, כל דבר שאומר או עושה המטופל מתייחס לפירושים הקודמים שלו. פרו מבין שפירש יותר מדי. לפי ארון, בדוגמא זו מבקר פרו את מוריו, הניאו-קלייניאנים מלונדון הדוגלים בפרשנות מרובה. אלא שלטענתו של ארון פרו ממשיך לעשות בדיוק את הדבר כלפיו הוא מפנה ביקורת – לתת פירוש בעקבות פירוש. למעשה, הטיעון של ארון הוא שפרו בונה פירוש על-גבי פירוש ורואה את החומר הקליני כנובע מעולמו הפנימי של המטופל מבלי לתת מספיק את הדעת להשפעת האינטראקציה בינו לבין

המטופל ולכך שהפירוש עצמו מבנה את תגובת המטופל. עם זאת, ארון מדגיש כי מכל תיאורי המקרה שלו עולה כי מטופליו של פרו קשורים אליו וחווים ממנו חום וקרבה רבים.

6. לוסיו – בדוגמא זו, אומר מטופל כי אינו מצליח לחלום ומתאר רק סיפור קונקרטי לגבי החתול שלו אותו לקח לטיפול. פרו מכניס בדוגמא זו שתי דמויות המגיעות לגמרי מהעולם הפנימי שלו עצמו כשהוא מעלה אסוציאציות הקשורות ללוחמי חופש בעקבות סיפור המטופל על קשר עם אדם בעל נטיות פציפיסטיות. הוא אינו חושש להיות גלוי עם המטופל ובלתי אנונימי. הוא מלמד למעשה את המטופל כיצד הוא עובד ואומר לו כי הוא מוסיף את הביטוי "יש לי חלום ש..." לפני מילותיו של המטופל. במקום לקבל את דברי המטופל כמציאות, הוא תופס אותם בתור חלום שנחלם כעת ובכך מתייחס לאמירות המטופל ככאלו המכילות תוכן לא-מודע. ארון מציין כי פרו פועל בדוגמא זו מתוך חשיבה אינטרפרסונלית ובמקום להיות עסוק בחיפוש המשמעות הלא-מודעת, מנסה לתהות על ההשפעה ההדדית של מטפל ומטופל. לדבריו של ארון, פרו עורך מהלך בינאישי של כפיית עמדתו על המטופל כשהוא הופך כל דבר ל"חלום", וזאת גם כאשר המטופל שולל כי חלם. ארון מציע כי ייתכן והמטופל שמע את הדברים בתור מאבק כוחות, כניצחון בלתי-נמנע של המטפל עליו. לפי ארון, פרו עשוי להסכים עם המשגה זו של מאבק כוחות אך סביר כי יאמר שאין לכך רלוונטיות למה שהוא מנסה לעשות בהתאם לגישתו.

בהמשך דבריו, מזכיר ארון מונח באנגלית שמיטשל נהג להשתמש בו רבות – gambit – שפירושו הזמנה. כל דבר שהמטופל אומר לו מהווה עבור מיטשל הזמנה לתגובה. כל צד מוסיף צעד לריקוד ובכדי לבדוק מה מתרחש פה עדיף להיות ער, ולא ישן וחולם. זאת, בניגוד לפרו שרוצה שהמטופל ימצא דווקא במצב של חלימה. בהקשר זה הוא מציין כי לפי אוגדן אנו נמצאים כל הזמן במצב של חלימה ופשוט לרוב איננו שמים לכך לב בשעות היום, בדיוק כפי שאיננו שמים לב לכוכבים בשעות היום עקב עוצמת השמש. לפי פרו, הן המטופל והן המטפל צריכים להיות במצב פחות ערני ויותר ישננו-חלימתי. זאת, כאמור, בניגוד לאינטרפרסונליים שיהיו יותר דרוכים, ערניים ומחוברים להתרחשויות באינטראקציה הבינאישית.

בהקשר זה, ארון מזכיר את האנליטיקאי ברטרם לוויין (Bertram D. Lewin) אשר פעל בשנות החמישים וטען כי הפסיכואנליזה הנה ההיפך מהיפנוזה וכי בכל התערבות עלינו לשאול את עצמנו שלנו האם מטרתנו כעת מבחינה מטאפורית היא "להרדים" את המטופל ולעזור לו "לחלום יחד" או שמא "לעורר" את המטופל? למשל, אם המטופל מתנגד וערני, מטרתנו עשויה להיות "להרדים" אותו כדי שנוכל לפרש את חלומותיו.

ארון מציין בנוגע לפרו שהוא קליינאיני ולכן כלל אינו עוסק בהגנות המטופל ואינו מנסה לפרשן. הוא כה עסוק בטיב הפירושים שהוא נותן, שהוא נוטה לשכוח מן ההגנות. באופן דומה, ההתייחסותיים כה עסוקים ברמה המודעת ובאינטראקציה שאינם מרשים לעצמם "לישוין", לחלום יחד, לצלול אל תהומות הלא-מודע. בעיני ארון, יש מקום ללמוד מנקודת המבט הפוסט-ביוניאנית לגבי ההזמנה למצבי תודעה שונים, ולזכור את הטענה הביוניאנית שלשם חשיבה נדרשים שניים. לכן, הוא מדגיש שוב כי בעיניו לכל אסכולה יש הרבה מה ללמוד מן האחרת. אין תהליך פסיכואנליטי אחד כי אם תהליכים רבים אליהם ניתן להגיע. התהליך אליו נגיע תלוי

באוריינטציה של המטפל, בגורמים בהם הוא מתמקד על-פי התיאוריה שלו, באופן בו הוא ממשג בריאות וחולי נפשיים, ובהתאם לכך, במטרותיו הטיפוליות.

בסיום דבריו, התייחס ארון לשאלה שהתעוררה לגבי ההבדל שבין הביוניאנים לפוסט-ביוניאנים. תחילה ציין ארון כי החלוקה היא קודם כל טכנית וכי כל מה שנכתב אחרי ביון ובהשפעתו יכול להיות מכונה פוסט-ביוניאני. אולם למעשה, ניתן לקרוא את ביון באופנים שונים: כדמות מיסטית, כקלייניאני קלאסי, כאדם הזוי וכן הלאה. ביון היה אדם מורכב מאוד שעסק בתחומים רבים והושפע ממקורות שונים. זו הסיבה שקל לקרוא את ביון בדרכים שונות ויש למעשה המוני "ביונים". פרו מגדיר עצמו כפוסט-ביוניאני מאחר והוא מושפע מביון אך גם לוקח אותו לכיוונים עצמאיים – הטיפול כחלימה. בראון מתבסס על מושגי המכל-מוכל, ההזדהות ההשלכתית ופונקציית אלפא וגם הוא מגדיר עצמו כפוסט-ביוניאני. אוגדן כתב אמנם מספר מאמרים מצוינים על ביון ועושה לו אינטגרציה יפה אולם ארון אומר כי לא היה מכנה אותו פוסט-ביוניאני. זאת, מאחר ואוגדן מושפע ממקורות השפעה רבים (וויניקוט, פרויד, קליין) ועסוק באינטגרציה של רעיונותיהם, כך שלגדיר אותו כפוסט-ביוניאני יהווה צמצום של תרומתו המשמעותית. לצד זאת, ארון מדגיש כי הרעיון של הזדהות השלכתית, לפיו חשיבה מתרחשת בטיבה בתוך דיאדות כששני השותפים משפיעים זה על חשיבתו של זה, הוא רעיון ביוניאני בסיסי המהווה הגדרה בסיסית של הרואים עצמם כפוסט-ביוניאנים.

במושב השני של הכנס הוצגו שני תיאורי מקרה על-ידי אילנה לאור וסנדרה הלוי וארון, אשר פגש את המקרים לראשונה בכנס יחד עם הקהל, דן בהם בשיתוף הקהל. מפאת הזהירות הראויה לחומר קליני לא יוצגו תיאורי המקרים בסקירה זו.

בדיונים שהתקיימו בעקבות הצגות המקרה, בחן ארון את חוויותיהן האישיות של המטפלות מול המטופלים שהציגו וניסה לגעת במקומות האישיים המפעילים אותן והמכוונים את הקשבתן הקלינית. הוא העלה השערות ואסוציאציות שונות וסיפק לקהל הדגמה אינטואיטיבית לאופן חשיבתו הקליני.

בעקבות חילופי הדברים ציינה סנדרה הלוי את הנטייה של מטפלים כמו גם שלה, להסביר מטופלים לפי עמדה של one person psychology ולא לפי two person psychology, אשר מהווה מודל אשר לוקח בחשבון גם את השפעות המטפל על המתרחש בשדה. ארון הסכים עמה וציין כי הדבר מתרחש גם בהצגות מקרה במכונים התייחסותיים. בהמשך הוא ציין כי אחת הטעויות הגדולות בפסיכואנליזה הנה העדר משוב מספק מפי המטופלים עצמם, העדר זווית הראייה שלהם. הוא טען כי מגמה זו מתחילה להשתנות לאחרונה וזוהי דוגמה טובה להשפעה הדדית של תיאוריה ושל מתודולוגיה.

הוא תהה לגבי נושא אתי חשוב – עד כמה מבקשים מטפלים ממטופליהם רשות להציג את הטיפול שלהם? עד כמה אנו עסוקים במלוא כובד הראש בשאלות האתיות הנובעות מכך? בסיום דבריו העלה שאלה היפותטית ומעוררת מחשבה לגבי הטיפול המפורסם של פרויד בדורה. ארון תהה כיצד הייתה נראית היום הפסיכואנליזה אילו פרויד (שחיכה 5 שנים לפני פרסום המקרה

בכדי להימנע מחשיפתה של דורה – וזאת לשווא) היה אומר לה לפני הפרסום כי טיפל בה בהצלחה כזו או אחרת וכי הטיפול שימש אותו להצדקת תיאוריה שפיתח, ואילו היה מבקש ממנה להתייחס לכך.

לסיכום, בכנס זה זכה הקהל לפגוש את פרופ' לואיס ארון, מהדמויות המובילות בעולם הפסיכואנליזה בימינו. ארון התגלה כדובר עמוק ומרתק בעל גישה אנושית, חמה ובלתי אמצעית. בהתאם לרוח הגישה ההתייחסותית המכוונת את עבודתו, ניכר כי ארון מרבה להתייחס להבדלים אישיותיים ותיאורטיים בין מטפלים שונים, ושם דגש על השוני במוקדים הטיפוליים הנובע מהבדלים אלו. עמדה זו מהווה תזכורת חשובה לגבי סובייקטיביות המטפל הבאה לידי ביטוי בדרכים מודעות ובלתי-מודעות, ולגבי חשיבותה של תשומת הלב המתמדת של כל מטפל לסובייקטיביות שלו ולשימוש הנכון בה.

הכנס תרם לחידוד הדמיון והשוני בין שתי גישות מובילות בפסיכואנליזה בת-ימינו, אשר שמות במרכז הטיפול את המפגש האינטר-סובייקטיבי בין המטופל למטפל. זאת, מתוך ראייה פלורליסטית המכירה בכך שלאף גישה אין אחיזה בלעדית ב"אמת", וכי מוטב כי קלינאים יאחזו במספר רב של פרספקטיבות. ברוח זו, סייע הכנס בהרחבת רפרטואר החשיבה, הכלים, התיאוריות והטכניקה של קהל השומעים.

ביבליוגרפיה

Donnel B. Stern Ph.D. (2013). Field Theory in Psychoanalysis, Part 2: Bionian Field Theory and Contemporary Interpersonal/Relational Psychoanalysis, *Psychoanalytic Dialogues: The International Journal of Relational Perspectives*, 23:6, 630-645.

Antonino Ferro Ph.D. & Giuseppe Civitarese M.D Ph.D. (2013). Analysts in Search of an Author: Voltaire or Artemisia Gentileschi? Commentary on "Field Theory in Psychoanalysis, Part 2 Bionian Field Theory and Contemporary Interpersonal/Relational Psychoanalysis" by Donnel B. Stern: *Psychoanalytic Dialogues: The International Journal of Relational Perspectives*, 23:6, 646-653.